

ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ομότιμος καθηγητής, συγγραφέας, επιφυλλογράφος. Ο Θανάσης Διαμαντόπουλος

Η ΕΠΙΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΜΙΣΟΥΣ, ΟΙ ΜΕΡ

Το κατηγορητήριο ήταν σαθρό και κανιβαλικό, το περιρρέον κλίμα κοκλάζον. Οι ηθικές και πολιτικές ευθύνες που ήταν τεράστιες, μετασχηματίστηκαν σε ποινικές και ξεπλύθηκαν με μια εκκωφαντική εκτέλεση. Ο Θανάσης Διαμαντόπουλος μας μπει στο κλίμα των ημερών μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή στη συζήτηση που ακολουθεί.

ΤΟΥ ΚΑΝ. ΜΑΓΝΗ

□ Δηλώσατε ότι για το έργο σας αυτό χρειάστηκε να κάνετε περισσότερη έρευνα από κάθε άλλο προηγούμενο. Δηλαδή, πόση έρευνα χρειάστηκε;

Το έργο αυτό ήταν στην τομή πολλών παραμέτρων. Της διεθνούς πολιτικής, της ελληνικής εσωτερικής πολιτικής, της στρατιωτικής ιστορίας και των στρατιωτικών διαρρέσεων. Επρεπε να δει κανείς όλες αυτές τις πτυχές, να διαβάσει τα απομνημονεύματα όλων των εμπλεκόμενων στρατιωτικών ή πολιτικών παραγόντων της περιόδου, διεθνών παραγόντων, πρέσβων, πολιτικών που είχαν ρόλο στον διχασμό, να εξεταστεί κοινωνικά δεδομένα, δεδομένα ψήφου, ακόμα ακόμα και στοιχεία που προϋπήρξαν του διχασμού, ακόμα και της περιόδου προ των βαλκανικών πολέμων που δημιουργήσαν έναν ανταγωνισμό μεταξύ Κωνσταντινού και Βενιζέλου.

Για να οκεφαλίσει: Πριν ακόμα ο Κωνσταντίνος γίνει βασιλιάς και γίνει ο άτυπος πύξυς της λεγόμενης Κωνσταντινικής ή Βασιλικής παρατάξεως, στις 5 Μαρτίου 1912, μια φιλοβενιζελική εφημερίδα, με εκδότη τον Σπύρο Σίμου, η «Πατρίς», έγραφε:

«Τα παλαιά κόμματα είναι εχθρός της Ελλάδος. Ο καταψυφισμός των παλαιοκομματισμών, φονεύει μικρόβιον του εθνικού μαρμασμού, εξοντώνει παρὰ τον του ελληνικού οργανισμού. Ο παλαιοκομματισμός αντιπροσωπεύει επιδημίαν, πανόλην, κολέραν. Η απολύμανσις μέλει να διενεργηθῆ δια της ψήφου. Η ψήφος είναι ὅτι δια τους υπονοήτους το φονικόν οξύ, ὅτι ο πετρέλαιον δια τους αρουραίους, ὅτι ο ασβεστῖς δια τους χολεριασμένους».

Καταλαβαίνεται ότι έπρεπε να ανατρέξει κανείς δεκαετίες πριν τη Δίκη των Εξί για να βρει ὅλο το υπόστρωμα. Όπως επίσης μια δεκαετία πίσω πηγαίνει ο λόγος του τεραστίου μίσους του στρατιώτη Παγκάλου για τον άτυχο αντιπρόσωπο Χαϊζανόπου, ο οποίος το 1911 είχε ζητήσει την παραπομπή του Παγκάλου ως εγκληματία πολέμου για πράξεις του κατά τον Α' Βαλκανικό πόλεμο, κυρίως

για συγκάλυψη μαζικών βιασμών μουσουλμανίδων από ελληνες στρατιώτες και ακόμα περισσότερο για την μαζική εκτέλεση των τουρκαλβανιδών ενός χωριού. Δεν αρκούσε δηλαδή η εστίαση στα πρακτικά της Δίκης των Εξί και στα περί αυτήν, αλλά η μελέτη δεδομένων σε ιστορικό βάθος και σε διεθνοπολιτικό πλαίσιο, που απαιτούσε αρκετό μόχθο.

□ Πώς ερμηνεύετε κοινωνιολογικά ή πολιτικά αυτό το μίσος που αναπτύχθηκε ανάμεσα στις πτέρυγες;

Ο Βενιζελισμός από την πρώτη στιγμή εμφανίστηκε ως εχθρός της παραδοσιακής, της αγροτικής Ελλάδας. Αν θέλατε την κοινωνιολογία της ψήφου, ας ληφθεί υπ' όψιν ότι στις πιο χαρακτηριστικές προ της Μικρασιατικής Καταστροφής και της μαζικής έλευσης των προσφύγων εκλογές, τις άνοιξης του 1915, ο Βενιζελισμός ψηφίστηκε μαζικά από τη νησιώτικη και παράκτια Ελλάδα, την Ελλάδα του εμπορίου και της ναυτιλίας, την ανοιχτή και εξωστρεφή, ενώ ο Κωνσταντινισμός από την ενδοστρεφή, την αγροτική Ελλάδα. Αυτό είχε ένα κοινωνικό υπόστρωμα. Οι Βενιζελικοί ήταν σε πολύ μικρότερο ποσοστό απόγονοι του παλαιού κοτζαμπασιισμού, ενώ οι Κωνσταντινικοί ήταν απ' ευθείας απόγονοι της παραδοσιακής πολιτικής ολιγαρχίας. Στην Ελλάδα η ολιγαρχία ήταν πρωτίστως πολιτική και δευτερευόντως οικονομική, διότι στην μετααπελευθερωτική Ελλάδα δεν υπήρξαν αστικές οικονομικές δραστηριότητες επαρκείς για να οικοδομηθεί μια ηγετική τάξη επί οικονομικών μεγεθών αλλά μόνον επί του ελέγχου του κράτους. Όλα αυτά επέδρασαν, συν το κλίμα της εποχής τους και οι ενέργειες των δύο παρατάξεων, οι οποίες δικαιολογούσαν να βλέπει η μία την άλλη ως προδοτική. Επίσης σημειώθηκε ο ναυτικός αποκλεισμός του κράτους των Αθηνών που προκάλεσε αποτυχία και τα παιδιά έλεγαν «μας πήραν οι Αγγλόλαλοι το ψωμί».

□ Πάμε τώρα στην Δίκη. Αυτή γίνεται υπό το κράτος της αγανάκτησης που έχει το ξεσπικωμένο στράτευμα ή υπάρχει σάλος συνολικά στην ελληνική κοινωνία;

Οι βασικοί επισπευδόντες είναι αφενός μεν οι εκφράζοντες τον ένστολο βραχίονα του Βενιζελισμού, που θεωρούσαν ότι κατά την περίοδο 1920-22 είχαν αδικήσει στις διοικήσεις και καταλογίζαν αδεξιότητα στους στρατιωτικούς χειρισμούς, αφετέρου το προσφυγικό στοιχείο. Οσον αφορά τους στρατιωτικούς χειρισμούς, υπάρχει ένα παράδοξο. Τα περισσότερα, αν όχι όλα, από όσα καταλογίζονται στους στρατιωτικούς χειρισμούς δεν αφορούσαν τον δικαζόμενο και καταδικασθέντα αρχιστράτηγο Χαϊζανόπου, ο οποίος είχε αναλάβει τους τελευταίους 2,5 μήνες, αλλά κυρίως τον προκατόχο του Αναστάσιο Παπούλα, ο οποίος άλλαξε στρατό-

έχνη τον χειμώνα του 1941, αλλά το 1916-17. Από την άλλη πλευρά επέδρασε η παράδοση του Ρούπελ από τους γερμανοαυστριακούς στους Βουλγάρους και μια σειρά από άλλες λεπτομέρειες, οι επιστολές του Κωνσταντίνου προς τον Κάιζερ ή οι ενέργειες του Βενιζέλου προς τους ηγέτες της Ανάντ, έσο και αν εγγενώς καλοπροαίρετα, διότι οι δύο ηγέτες ήταν απόλυτα πεπεισμένοι ότι το εθνικό συμφέρον υπηρετείτο με την ταύτιση με το ένα ή το άλλο στρατιωτικό των εμπόλεμων. Όμως η αντίπαλη παράταξη η εκλάμβανε αυτά ως πράξεις εθνικής προδοσίας.

□ Μάπως στην Ελλάδα εκείνη της εποχής ήταν διάχυτη η επιρροή της θρησκευτικής κουλτούρας, σύμφωνα με την οποία το Καλό δαιμονοποιεί την αντίπαλη πλευρά ως Απόλυτο Κακό;

Κατά σύμπτωση, το άρθρο του Σίμου που σας διάβαζε, τελειώνει με τη φράση: «Ο Βενιζελισμός δεν είναι εκλογικός ενθουσιασμός, είναι θρησκευτικός φανατισμός. Η ανόρθωσις είναι χριστιανισμός. Ο παλαιοκομματισμός είναι ειδωλολατρεία». Αυτό επιμερείει απάντηση στην ερώτησή σας.

□ Πάμε τώρα στην Δίκη. Αυτή γίνεται υπό το κράτος της αγανάκτησης που έχει το ξεσπικωμένο στράτευμα ή υπάρχει σάλος συνολικά στην ελληνική κοινωνία;

Οι βασικοί επισπευδόντες είναι αφενός μεν οι εκφράζοντες τον ένστολο βραχίονα του Βενιζελισμού, που θεωρούσαν ότι κατά την περίοδο 1920-22 είχαν αδικήσει στις διοικήσεις και καταλογίζαν αδεξιότητα στους στρατιωτικούς χειρισμούς, αφετέρου το προσφυγικό στοιχείο. Οσον αφορά τους στρατιωτικούς χειρισμούς, υπάρχει ένα παράδοξο. Τα περισσότερα, αν όχι όλα, από όσα καταλογίζονται στους στρατιωτικούς χειρισμούς δεν αφορούσαν τον δικαζόμενο και καταδικασθέντα αρχιστράτηγο Χαϊζανόπου, ο οποίος είχε αναλάβει τους τελευταίους 2,5 μήνες, αλλά κυρίως τον προκατόχο του Αναστάσιο Παπούλα, ο οποίος άλλαξε στρατό-

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΑΝΤΕΔΡΑΣΑΝ ΟΙ ΟΠΑΔΟΙ ΤΟΥ

Ο Θανάσης Διαμαντόπουλος

Σας απασχόλησε στα βιβλία ο ρόλος του Βενιζέλου στην εκτέλεση. Πέρα από το ερώτημα αν μπορούσε ή δεν μπορούσε να την αποτρέψει, υπάρχει το ερώτημα εάν την ενέκρινε ή την αποδέχθηκε.

Ασχημάτη μπορούσε. Δεν ήθελε να την αποτρέψει. Εστειλε ένα τηλεγράφημα, τυπικά, το οποίο αναγνωρίζεται ότι φρόντισε να φτάσει μετά την εκτέλεση, για να είναι καλυμμένος έναντι των συμμάχων.

Μια δεκαετία μετά, εκμυστηρεύτηκα προς όλες τις κατευθύνσεις ακόμα και στις προσωπική του φίλη Πηνελόπη Λάτση ότι έπρεπε να κηδεύσει, να υπόσχετο την εκτέλεση, για να υπάρξει κατανυσμός, αλλά δεν χρειαζόταν να εκτελεστούν εξί, αρκούσαν δύο, ο Γούναρης ως βασικός πολιτικός υπεύθυνος, και ο Χαϊζανόπου, κυρίως γιατί μετέφερε μια μεραρχία από τη Μικρά Ασία στη Θράκη, αλλά και αν ακόμα δεν είχε ευθύνες, επειδή έφυγε να σκάσει η ατυχία στη βάρδια του.

Επίσης, υπάρχει μια μαρτυρία του Ρεπούλη, αντιπροέδρου της κυβέρνησης, ότι προσπάθησε να τον πείσει να παρέμβει αποφασιστικά υπέρ της αποτροπής και ο Βενιζέλος του απάντησε: «Αν κάποιος αυτό που μου ζητάς, αγαπητέ Μανώλη, θα με εγκαταλείψουν και τον φίλον μου οι πιστότεροι. Δεν θα αυτοκτονήσω εγώ για να σωθεί ο Γούναρης».

πεδο και πήγε μάρτυρας κατηγορίας. Αυτός ήταν που είχε αντικαταστήσει, κατά το κατηγορητήριο, τους εμπειροπόλητους συμβιβαστικά ανάμεσα στο ελληνικό κράτος και στον Κεμάλ. Η κυβέρνηση απέρριψε αυτή τη διαμεσολάβση, φοβούμενη πρωτίτως το πολιτικό κόστος, μήπως θεωρηθούν πίσω τους και όχι κρείσσονες του Βενιζέλου, γι' αυτό άλλωστε πολλαπλασίασαν τις στρατιωτικές δυνάμεις από 80.000 επί Βενιζέλου έφθασαν 200.000 επί τους πατριώτες σας, του Γού-

ναρη- αλλά υπάρχει ένα ελαφρυντικό. Αυτό δεν το έκανε μόνο η κυβέρνηση, το έκανε ομοψύχως, ομοφώνως η Ελληνική Βουλή, υπήρχε αμοφοτέρωθεν μια πλειοψηφία στον Κεμάλ. Η κυβέρνηση απέρριψε αυτή τη διαμεσολάβση, φοβούμενη πρωτίτως το πολιτικό κόστος, μήπως θεωρηθούν πίσω τους και όχι κρείσσονες του Βενιζέλου, γι' αυτό άλλωστε πολλαπλασίασαν τις στρατιωτικές δυνάμεις από 80.000 επί Βενιζέλου έφθασαν 200.000 επί τους πατριώτες σας, του Γού-

□ Μελετώντας τα στοιχεία και όσα διαμείφθηκαν στη Δίκη εντοπίσατε στοιχεία που να σηματοδοτούν ηθική, πολιτική ή και ποινική ευθύνη;

Πολιτική ευθύνη τεράστια. Υπό μία έννοια και ηθική λόγω της πολιτικής δειλίας των

συνεισφέρει με το νέο του βιβλίο για τη «Δίκη των Εξί» (εκδόσεις Πατάκης) ένα πολύτιμο εργαλείο για την ιστορία και όσους έχουν τη δεκτικότητα να διδάσκονται από αυτήν.

ΕΣ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ

Ο Γούναρης και οι άλλοι κατηγορούμενοι παρακολουθούν τη δίκη με ειρωνικά βλέμματα

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΘΩΝΑΙΩΣ ΕΛΕΓΕ: ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΣΤΟΥΝ ΟΧΙ ΟΙ ΕΞΙ, ΑΛΛΑ ΧΙΛΙΟΙ ΕΞΙ, ΑΠΟ ΕΚΑΤΟ ΦΟΡΕΣ

Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΣΤΟΝ ΡΕΠΟΥΛΗ: ΔΕΝ ΘΑ ΑΥΤΟΚΤΟΝΗΣΩ ΕΓΩ ΓΙΑ ΝΑ ΣΩΘΕΙ Ο ΓΟΥΝΑΡΗΣ

Ο Δ. Γούναρης με τον Βασίλεα Κωνσταντίνο

κων, το δημοψήφισμα για την παλινόρθωση του Βασιλέως Κωνσταντίνου, στην οποία όμως κυβέρνησε Ράλλης, οι 7 από τους 8 δεν ήταν υπουργοί. Με βάση ένα απίστευτο σκεπτικό του κατηγορητηρίου που συνέταξε υπό τον Πάγκαλο τριμελούς επιτροπής και το διατύπωσε ο συνταγματάρχης Καλογεράς, οι 8 υπόδικοι ευθύνονταν αναδρομικά για ευθύνες της κυβέρνησης στην οποία δεν μετείχαν

Βενζέλο, όταν το 1919 ανέλαβε το εγχείρημα. Βεβαίως το ανέλαβε με πολύ καλύτερους διεθνοπολιτικούς όρους, που στη συνέχεια επιδεινώθηκαν. Αλλά και τότε που το ανέλαβε, οι ΗΠΑ ήταν αμφίθυμες, η Ιταλία ολοσχερώς αρνητική, η Γαλλία ήδη αμφιταλαντευόταν, δε Βενζέλος παρενόησε ή βουλαιόκαυται τις στήριξη του Λόιντ Κορζι ως στήριξη ολόκληρου του βρετανικού πολιτικού και στρατιωτικού κατεστημένου κάτι που σε καμία περίπτωση δεν ίσχυε. Υπήρχαν και εκεί φωνές, συμφέροντα και κέντρα, κατά της επέκτασης της Ελλάδας στη Μικρά Ασία. Αρα πολιτική ευθύνη υπήρξε και στον μαζιμαλισμό του Βενζέλου, στη βουλοποίηση του να συνομιλεί με την ιστορία και να δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό που εν τέλει χρησιμοποίησε η εγνώμη του Λόιντ Κορζι στο βιβλίο της, για τους Ειρηνοποιούς στο Παρίσι, 1916-1919, που τον αποκάλυψε μεγαλύτερο Έλληνα πολιτικό σίνας Περίκλες, μετά τον Περικλή.

και υπουργό του, οξύνοντας το κλίμα. Το πιο χαρακτηριστικό ήταν ότι ο Οθωναίος όχι απλώς είχε διασφαλίσει από τον Πλαστήρα ότι θα εκτελεστεί η ποιητή, αλλά έχω στο βιβλίο μου ένα συγκλονιστικό ιδίωμα γραφο ντοκουμέντο του Οθωναίου, δεκαετίες ολόκληρες μετά, που έλεγε ότι έπρεπε να εκτελεστούν όχι οι Εξί, αλλά χίλιοι Εξί και χίλιες φορές ο καθένας τους.

εξουσία στον Βενζέλο (είχε πεποίθηση ότι στις εκλογές θα επικρατούσε) ή να εκλείψει ο Βενζέλος.

□ Το 1922 υπό το κράτος της οδυνηρής ήττας γίνεται ουσιαστικά μια επανάσταση. Μέχρι ποιο σημείου η επανάσταση αυτή μπορεί να δημιουργήσει δίκαιο το οποίο να νομιμοποιεί ακόμα και την εξόντωση του αντιπάλου;

Κατά επιστημονική κυριολεξία, το 1922 δεν υπήρξε επανάσταση, η οποία προϋποθέτει ευρεία λαϊκή συμμετοχή, αλλά μια εξέγερση ενός μέρους του στρατιωτικού στοιχείου, του βραχίονα της Βενιζελικής παράταξης. Τενικά στο δημόσιο δίκαιο και την πολιτεολογία θεωρείται ότι ένα καθεστώς μπορεί να δημιουργεί δίκαιο, όχι όμως με την έννοια της δικαιοσύνης, αλλά με την έννοια των νομικά εκτελεστών πράξεων. Δημιουργείται μια νέα νομιμότητα.

□ Εν κατακλείδι. Με την εμπειρία των ημερών της Αγανάκτησης του 2011 και όσων ζήσαμε, η τραγωδία του 1922 μας διδάξει;

Η δημόσια ζωή, η πολιτική ζωή, είναι ένα αναζωπυρούμενο δράμα. Η ιστορία δεν διδάσκει τίποτα. Η εμπειρία του αμερικανικού εμφυλίου δεν απέτρεψε την εισβολή των ένοπλων οπαδών του Τραμπ στο Καπιτώλιο. Η εμπειρία της Γαλλικής κομμουνίας και του αίματος που χύθηκε δεν απέτρεψε τη βιαστικότητα του κινήματος των κίτρινων γιλέκων με την αφορμή ενός οικολογικού φόρου. Η μνήμη των λαών είναι βραχεία, η παρόρμηση είναι πολύ έντονη. Οι λαοί δεν έχουν επαρκή ιστοριομάθεια. Η μάζα είναι πνευματικά ανήλικη, είναι πολύ πιο ανήλικη από το σύνολο των ατόμων που τη συγκροτούν. Υπάρχει και ο μπιπιτσιός προς την εξάλειψήν. Δεν μας διδάσκει καν η εμπειρία της δεκαετίας του '40.

ΛΑΪΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Έχουμε την εξόντωση της ηγεσίας μιας ολόκληρης παράταξης. Αυτό, πως επηρέασε πολιτικά τον δημόσιο βίο;

Καταλυτικά. Το πιο χαρακτηριστικό είναι ότι όλες οι εξάρσεις, όλες οι αναβιώσεις, όλες οι επανα-αναβιώσεις του εθνικού δικασμού στον Μεσοπόλεμο συναρτάνταν με τη Δίκη των Εξί. Παράδειγμα, η εκλογή του Γονατά ως γεωροισιαστή, η υπογραφή του πρωτοδική Καραπαναγιώτη, η προαγωγή στη θέση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου του μόνου επαγγελματία δικαστή της έδρας σε εκείνη τη δίκη. Όπως επίσης μετά το θάλο και εγκληματικό Βενιζελικό πραξικόπημα του 1935 κυρίως την πλήρωση άτομα όπως ο υπέργηρος τότε στρατηγός Παποϊλάς και ο στρατηγός Κοιμήσης, που δεν εμπλέκονταν στο κίνημα. Ήταν η αντεκδίκηση.

Εκτελέστηκε το 1922 η ηγεσία μιας παράταξης, ο κόσμος της οποίας δεν το είχε σε τίποτα να βγει στους δρόμους. Γιατί ο κόσμος αυτός δέχθηκε σιωπηρά αυτή την κατάσταση;

Μέσα στο κλίμα του 1922, οι δρόμοι δεν ήταν άδεια. Ήταν κατελημμένοι από αγανακτισμένους πρόσφυγες που είχαν στήσει αντίσκηνα. Στη συνέχεια η αντίδραση ήταν καταλυτική. Οι μεγάλες στρατολογικές οπαδών του Λαϊκού Κόμματος, γίνονταν στα Μνημόσυνα των Εξί. Το 1922 με τη μίζερια, τη στρατοκρατία, την τρομοκρατία, το μάτι που γυάλιζε και το αίσθημα της εθνικής ενοχής που είχε η Βασιλική παράταξη, επειδή είχε πολιτικές ευθύνες διότι οι αρχηγοί της δεν είχαν διειδεί τη μεταβολή των δεδομένων ώστε εγκαίρως αναδιπλωθεί, δεν υπήρχε κλίμα εναντίωσης.

κόμια του, ήταν ο Ελευθέριος Βενζέλος από το εξωτερικό. Ο οποίος είχε συνειδητοποιήσει τις αλλαγές των διεθνοπολιτικών δεδομένων, διαφύλασσοντας τη δική του υποτροφία και αρνούμενος τα δικά του λάθη. Δεν έπρεπε μήτε το κόμμα του, με αποτέλεσμα η «Καθημερινή», ανεπίσημο όργανο του αντιβενιζελικού κόμματος, να αντιδιαστέλλει ανάμεσα στον υπεύθυνο πατριωτισμού του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου του Φιλελευθέρου κόμματος, τον στρατηγό Παναγιώτη Δα-

□ Χρεώθηκαν μια πολιτική ευθύνη και την πλήρωσαν με το αίμα τους.

Ακριβώς. Ήταν τόσο μεγάλα τα λάθη, τόσο πολιτική δειλία που θα μπορούσε κανείς να ανικνεύσει στοιχεία ευρύτερης ευθύνης, αλλά τίποτα δεν μπορούσε να θεμελιώσει το εξωφρενικό στοιχείο του κατηγορητηρίου στο οποίο δομήθηκε η κατηγορία της εσχάτης προδοσίας, ότι «εκουσίως και εκ προθέσεως» Έλληνες κυβερνήτες και ο εθνικός αρχιστράτηγος υποσπείριζαν την εισβολή του τουρκικού εθνικιστικού στρατού στην επικράτεια του ελληνικού βασιλείου. Πέραν του παραλογισμού ότι η Σμύρνη ήταν έδαφος, κατ' εντολή της Κοινωνίας των Εθνών, κατεχόμενο και όχι ελληνική επικράτεια.

□ Πολιτική, ηθική ευθύνη, στην άλλη πλευρά δεν μπορεί να καταλογιστεί; Δεν θα το περιμέναμε από εκείνο το δικαστήριο, βέβαια, αλλά κάνοντας μια ιστορική αποτίμηση.

Πολιτική και ηθική ευθύνη υπάρχει και στη συνέχεια του κατηγορητηρίου, και στις διατυπώσεις του, όπου ρόλο έπαιξε ως άτυπος συμβουλάτορας του Πάγκαλου και ο Γεώργιος Παναγιώτης. Το οποίο είχε και απίστευτους υβριστικούς χαρακτηρισμούς, μιλούσε για διεστραμμένη φύση των κατηγορουμένων κ.λπ. Αλλά πάμε πιο πίσω, όπου βρισκόμαστε να αφορούν, έναν τυχοδιωκισμό και του